

Ήταν Μόνο Χθες: Η Χρηματιστηριακή Τραγωδία του 2000

*Οι άνθρωποι σκέπτονται όπως οι αγέλες, θα τους δούμε να τρελαίνονται μαζικά όπως οι αγέλες, ενώ ανακτούν τις αισθήσεις τους σιγά-σιγά και μόνο ο ένας μετά τον άλλο.*¹

Ποτέ το αντικείμενο της χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας δεν έχει προκαλέσει τόσο μεγάλο δημόσιο ενδιαφέρον και αγανάκτηση στη σύγχρονη ιστορία της Ελλάδος, όσο στη περίοδο της ιλιγγιώδους ανόδου και της επακόλουθης συντριβής των αξιών του Χρηματιστηρίου Αθηνών (ΧΑΑ) που έλαβε χώρα πριν την έλευση του 21^{ου} αιώνα. Ως υπενθύμιση, ο Γενικός Δείκτης (ΓΔ) μέσα σε μια περίοδο πανδαισίας, λιγότερο των τριών ετών (34 μήνες),² ανήλθε κατακόρυφα από το επίπεδο των 874 μονάδων στις 14 Νοεμβρίου 1996, στο ιστορικό υψηλό των 6484 μονάδων της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 1999, πριν ξεκινήσει η φοβερή κατρακύλα με τα επανωτά limit down, που οδήγησε στην εξανέμιση των περιουσιών τζογαδόρων και επενδυτών. Μέσα στην πολύκροτη αυτή περίοδο, η αξία των χρηματιστηριακών συναλλαγών από 1993 δις δρχ. (€ 5.8 δις) το 1996, εκσφενδονίστηκε στο ποσό των 58880 δις δρχ. (€ 173 δις) το 1999, δηλαδή 30 φορές την αρχική αξία!³

Η εκπληκτική κούρσα της αναδυόμενης ελληνικής χρηματαγοράς κατέγραψε την απίθανη αύξηση των 5610 μονάδων, που μεταφράζεται σε απόδοση της τάξεως του 642%, απαλλαγμένη από τα δεσμά της φορολογίας των κερδών κεφαλαίου (capital gains tax) και της δήλωσης του «πόθεν έσχες» των αρχικών επενδυτικών κεφαλαίων. Δέον να σημειωθεί, ότι η Ελλάδα αποτελεί την μοναδική αναπτυσσόμενη χώρα με τόσες πολλές ιδιαιτερότητες στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής, που μια απ' αυτές είναι η *ανυπαρξία του φόρου υπεραξίας επί των μετοχών*, διότι θεωρείται επί δεκαετίες ως *ανάθεμα* από την *άρχουσα τάξη των πλουσίων*. Δυστυχώς χωρίς ευαισθησία, οι εκάστοτε κυβερνήσεις με τον μανδύα της «κοινωνικής δικαιοσύνης», υιοθέτησαν έναν θεσμό *φορολογικής επίπτωσης* που έχει τις ρίζες του στη *Μεσαιωνική Φεουδαρχία* και δεν αρμόζει στον θεσμό της *Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας*.

Σήμερα, ανάμεσα στα *συντρίμμια* των χαμένων περιουσιών του περιβόητου «κόμματος του χρηματιστηρίου» της αλησμόνητης τριετίας των “go- go years”, που απαρτίζονταν από περίπου 1,500,000 *κωδικούς*, προστέθηκαν και οι ζημιές μιας νέας χρηματιστηριακής τραγωδίας. Ο Γενικός Δείκτης με τις εναπομένουσες 189 μετοχές σε σχέση με τις 246 το 2000 - οι περισσότερες ‘*κουφάρια*’ πλέον με τιμή διαπραγμάτευσης κάτω του € 1 - διαπέρασε πρόσφατα τον ιστορικό «πάτο» των 1462 μονάδων της 31^{ης} Μαρτίου 2003. Τότε υπό τον ήχο των τυμπάνων του πολέμου και της επικείμενης εισβολής των Αμερικανικών δυνάμεων στο Iraq, το ΧΑΑ κατάρρευε εν μέσω της αβεβαιότητας των συνεπειών και της έκβασης του πολέμου, ενώ το πάνθεον της κερδοσκοπίας, η Wall Street, πραγματοποιούσε ένα από τα πιο ισχυρά ράλι προεξοφλώντας την νίκη με τις επακόλουθες θετικές επιπτώσεις στην κερδοφορία των *βιομηχανικών και κατασκευαστικών* εταιριών. Ως φυσικό, η Σοφοκλέους ανέκαμψε και ακολούθησε την ανοδική πορεία των διεθνών αγορών και λόγω των Ολυμπιακών αγώνων ενισχύθηκε σημαντικά.

¹ Charles Mackay, *Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds*, p.xx, 1852, “Men, think in herds; it will be seen that they go mad in herds, while they only recover their senses slowly and one by one”.

² Για όσους αναγνώστες ασχολήθηκαν με χρηματιστηριακές επενδύσεις χρησιμοποιώντας *τεχνική ανάλυση*, ο αριθμός 34, που αφορά την χρονική διάρκεια των μηνών της ανόδου, θα πρέπει να είναι οικείος, διότι αποτελεί αριθμό της ακολουθίας Fibonacci, 1,1,2,3,5,8,13,21,34,55,89,144,233,.. οι οποίοι έχουν πρακτικώς αποδειχθεί ωφέλιμοι στην αναγνώριση αντιστροφής της αγοράς, παρότι το *χρηματιστήριο* είναι τμήμα της *ζωής* και δύσκολο να προβλεφθεί με ένα μαθηματικό τύπο ή γεωμετρικό σχήμα, διότι το *απροσδόκητο* πάντοτε συμβαίνει.

³ Τράπεζα της Ελλάδος: Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Δεκέμβριος 2000, Πίνακας IV.

Εντούτοις, το ανοδικό κύμα του ΓΔ που διήρκησε 4 ½ χρόνια και κορυφώθηκε στις 5346 μονάδες την 7^η Νοεμβρίου 2007,⁴ αποδείχθηκε για άλλη μια φορά πλασματικό και αίολο, και σύντομα ξεκίνησε μια δεύτερη κατάρρευση εξ ίσου σφοδρή όπως αυτή του 2000, με τη σημαντική διαφορά ότι αυτή τη φορά τα θύματα ήταν οι ίδιες οι τράπεζες που κάνανε το «παιχνίδι» και οι «επαγγελματίες» κι όχι οι απλοί ιδιώτες. Οι τελευταίοι προ πολλού είχαν οδηγηθεί ως αμνοί στη σφαγή και δεν υπάρχουν πλέον τα «λεφτά», υπάρχουν μόνο τα «δανεικά» και πιθανώς αγύριστα. Γι αυτό η πρόσφατη πτώση, που συνεχίζεται καθώς γράφονται αυτές οι λέξεις, ενώ διένυσε ένα μικρότερο διάστημα (2 ½ χρόνων), η συσσωρευτική μείωση των 4095 σημείων στο άκρως χαμηλό επίπεδο των 1251 μονάδων, που κατέγραψε ο ΓΔ την 27^η Μαΐου 2011, αντιστοιχεί σε παρόμοια πτώση (77 %) του δείκτη, μια τρομερή απώλεια πλούτου σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Έλλάς το μεγαλείο σου, ειρωνικά μπορεί να έχει τη δύναμη να αναφωνήσει όποιος δεν συμμετείχε στη πρόσφατη «κερδοσκοπική κόλαση» του ΧΑΑ, αλλά και για τους «τυχερούς» που μείνανε απ' έξω, λόγω του ότι είχαν τις «τσέπες τους άδειες», είναι άκρως ανησυχητικό, διότι αυτό το εργαλείο πάντοτε προεξοφλεί, κι αυτό που προεξοφλεί, ίσως είναι πιο **επώδυνο μεσοπρόθεσμα** για ολόκληρη την **κοινωνία**.

Παρότι το υπόβαθρο της αυτό-τροφοδοτούμενης διακύμανσης των μετοχών του ΧΑΑ παραμένει και σήμερα σαθρό, διότι η «πάλε ποτέ» *αχαλίνωτη χειραγώγηση* των αξιών με την συνδρομή της παραπλανητικής πληροφόρησης και τις ιστορίες για «αγρίους» συνεχίζεται με αμείωτο ρυθμό, το χρώμα του *μανδύα* είναι διαφορετικό και φέρει την επωνυμία «έκσυγχρονισμός». Η περιβόητη Σοφοκλέους που οι ρίζες της ξεκινούν από το καφενείο η «Ωραία Ελλάς» (1880), δεν λειτουργεί πια ως ζωντανός οργανισμός αγοραπωλησίας μετοχών μέσω του «κύκλου» των χρηματιστών & *αντικριστών* με την εμφάνιση της διακύμανσης των τιμών στο περιβόητο «ταμπλό» του χρηματιστηρίου. Κι αυτό σημαίνει, ότι ακολουθεί τις αρχές του νέου δόγματος, της «αόρατης παγκόσμιας διακυβέρνησης» των αγορών μέσω ηλεκτρονικών εγγραφών και των άυλων τίτλων

⁴ Chart : ATG, Μηνιαίος χάρτης του ΧΑΑ, της περιόδου 30-11-1992 μέχρι 30-5-2011.

των αξιών. Έτσι, η προσωπική επαφή και η «αίσθηση» της πραγματικής αγοράς έχουν εκλείψει πλέον και έχουν αντικατασταθεί από την ηλεκτρονική απεικόνιση των μεταβολών των τιμών των μετοχών, που αντανακλούν κατεξοχήν την «δημιουργική λογιστική» των εικονικών κερδών και πλασματικών ευοίωνων προοπτικών που επιτήδεια διέδιδαν στο παρελθόν τα πανταχού παρών «παπαγαλάκια» του αργυρώνητου τύπου.

Με φόντο τα ζοφερά οικονομικά νέα της **θεμελιώδους κατάρρευσης** της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας εξ αιτίας του υπερβολικού δημόσιου χρέους, κατασχέσεων κατοικιών, καλπάζουσας ανεργίας και συρρίκνωσης των εισοδημάτων λόγω της επιβολής των μέτρων του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Στήριξης (ΕΜΣ), η Ελλάδα οδηγείται να χορέψει αλαλάζοντας τον μακάβριο χορό του Ζαλόγγου. Εν μέσω των δυσοίωνων προοπτικών, που θέρειψαν με την οικτρή αποτυχία του ΕΜΣ και της ενδεχομένης *‘επίσημης’ κήρυξης στάσης πληρωμών* της χώρας, ο δείκτης, όπως εμφανίζεται στο γράφημα, επιτάχυνε την πτωτική πορεία και κατευθύνθηκε ταχέως κάτω από την ζώνη των 1300 μονάδων, όπου και παραπαίει στις 1260 μονάδες. Αυτό αποτελεί ένα ιστορικό χαμηλό 14^{ων} ετών, που μας θυμίζει την περίοδο του 1997, την αλησμόνητη «εποχή Θωμαδάκη», του πανεπιστημιακού, που ως πρόεδρος της Κεφαλαιαγοράς επίστησε τις ΑΧΕ με την περιβόητη επιστολή του, να συνιστούν στους πελάτες *σύνεση*, διότι η αγορά στις 1450 μονάδες, επιδεικνύει ένα ανησυχητικό *σύνδρομο* κερδοσκοπίας που διαταράσσει την εύρυθμη λειτουργία της!

Μιας εποχής εκ διαμέτρου διαφορετικής με την σημερινή της κατήφειας και της απαισιοδοξίας, γεμάτη όνειρα και ελπίδες, με τον *ταύρο* της Σοφοκλέους να χλιμιντρίζει με σφρίγγο και παλμό, έχοντας μόλις αφήσει το εφαλτήριο εκκίνησης, τον ‘πάτο’ του ΓΔ των 874 μονάδων, που δημιουργήθηκε με το διαβόητο σκάνδαλο της «Δέλτα Χρηματιστηριακής».⁵ Η ξέφρενη κούρσα που έμελλε να διαγράψει το ΧΑΑ τα επόμενα τρία χρόνια, αποτελεί μια περίοδο έντονου επενδυτικού ενδιαφέροντος, όχι μόνον ντόπιων κεφαλαίων, αλλά και διεθνών επενδυτικών οίκων, όπως το Templeton Fund και το Fidelity Fund, καθώς τα “spreads” των ελληνικών ομολόγων ήταν γύρω στις 100 μονάδες βάσης κι όχι στην αστρονομική διαφορά των 1400 μονάδων βάσης που βρίσκονται *σήμερα*, υποδηλώνοντας την προεξόφληση «αθέτησης» του δυσβάστακτου δημόσιου χρέους. Αλλά οι χρηματιστηριακές συνθήκες είναι **κυκλικές** και οι διακυμάνσεις των μετοχών απορρέουν από τα θεμελιώδη οικονομικά στοιχεία και την ψυχολογία, όπου πριν 14 χρόνια υπήρχε σχετική

⁵ Το σκάνδαλο της « Δέλτα Χρηματιστηριακής » αφορά την "προβληματική" κλωστοϋφαντουργική εταιρία, **Αφοί Μαγρίζου**, με έδρα τη Λάρισα και βασικούς μετόχους, τους Δαβίδ Μαγρίζο, Μωυσή Μαγρίζο και Νίνα Μαγρίζου. Έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια του 1996 και τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, αποκαλύφθηκε ότι η ΑΧΕ αδυνατούσε να εκπληρώσει υποχρεώσεις ύψους 2.4 δις δρχ. προς το Αποθετήριο. Μάλιστα, σε δημοσιεύματα του τύπου εκείνης της περιόδου, η Εισαγγελία είχε διατάξει την διενέργεια προκαταρκτικής έρευνας, διότι η εταιρία είχε εκδώσει δύο *ακάλυπτες* επιταγές σε διαταγή του Αποθετηρίου Τίτλων, με συνέπεια να δημιουργηθεί έλλειμμα 2,4 δις. δρχ., και να πληγεί η *αξιοπιστία* του ΧΑΑ, απειλώντας τα συμφέροντα των άλλων ΑΧΕ και των επενδυτών. Στο ιστορικό του σκανδάλου περιλαμβάνονται ο περιβόητος *Βαλδεσέρας*, γνωστός από την πολύκροτη ιστορία της ‘Λαυρεωτικής’(1994), ο πρόεδρος της Δέλτα ΑΧΕ *Αργυριάδης* και ο φερόμενος ως «έχων το χοντρό πορτοφόλι» *Τρύφων*. Η τιμή της μετοχής βρίσκονταν γύρω στις 200 δρχ., τα στοιχεία του ισολογισμού(1995) αλλοιώθηκαν και από περίπου 200 εκατ. ζημιές έδειχναν 200 εκατ. δρχ. κέρδη, ενώ η εταιρία ανακοινώνει ότι προτίθεται να ιδρύσει τράπεζα στην *Αλβανία*, γι αυτό απευθύνεται τον «επενδυτικό κοινό» να του ζητήσει 2.5 δις δρχ. μέσω δημόσιας εγγραφής! Ως επακόλουθο, αρχίζουν τα ‘γυρίσματα’ με τα περίφημα ‘πακέτα’ μαζί με τις ‘ευοίωνες’ προοπτικές του τύπου και η μετοχή σύντομα εκσφενδονίζεται γύρω στις 1000 δρχ. για να πετύχει η αύξηση κεφαλαίου! Αλλά, το «απροσδόκητο» σχεδόν *πάντοτε συμβαίνει* και ‘ξέφυγαν’ από τα χέρια του *Τρύφωνα* μερικά πακέτα καθώς τα αγόραζε με βουλμία η Δέλτα, ενώ πήγαινε ‘μυστικά να τα ξεφορτωθεί μέσω άλλων ΑΧΕ, και χάλασε η δουλειά!

ευημερία με την αποταμίευση των νοικοκυριών ως ποσοστό του καθαρού εισοδήματος στο 10 %⁶ και με το κλίμα ευοίωνο εν όψει της προεξόφλησης των θετικών προοπτικών της εντάξεως της χώρας στο ενιαίο νόμισμα, το ευρώ, όπου οι σύγχρονοι Έλληνες θα γίνονταν επιτέλους Ευρωπαίοι!

Η «Ελλάς ανήκει στην Δύσιν», διακήρυτταν οι πολιτικοί, κι αυτοί που αρχικώς αρνήθηκαν ιδεολογικά την μοιραία αυτή ρήση, αργότερα ενέδωσαν όταν ανέλαβαν τα ηνία της διακυβέρνησης της χώρας, παροτρύνοντας τον ευάλωτο λαό της, ότι η ένταξη στο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα του Ευρώ, συνιστά μια πολυπόθητη πολιτική πράξη, επειδή θα δημιουργήσει μεγάλους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και ευημερία στη κοινωνία. Ειδικά, θα εισρεύσουν ξένα επενδυτικά κεφαλαία στο χρηματιστήριο, θα ξεκινήσουν οι **ιδιωτικοποιήσεις**, με πρώτη την Ολυμπιακή, και θα απαλλαχθούμε από τον ενοχλητικό κρατικό **παρεμβατισμό** και τους **συναλλαγματικούς κινδύνους** με τις συχνές **υποτιμήσεις** του εθνικού μας νομίσματος, της δραχμής. Γι αυτό, θα αποτελέσει εξέχουσα πολιτική επιτυχία η ένταξη στην ζώνη του ευρώ, αφού θα μειωθούν σημαντικά τα επιτόκια για να μπορέσουν, όλοι, σύσσωμοι ως μια ψυχή, κράτος, επενδυτές, καταναλωτές και οι θιασώτες του ΧΑΑ να **δανεισθούν** ‘φτηνά’. Το ευρώ, διαβεβαίωναν, είναι η **πανάκεια** των οικονομικών μας προβλημάτων, διότι συν της ανύψωσης του Έλληνα στο επίπεδο του Ευρωπαίου, τα **ελλείμματα** του **δημοσίου χρέους** και του **διεθνούς εμπορικού ισοζυγίου** δεν έχουν σημασία μέσα στην Ένωση, οι αλληλέγγυοι εταίροι μας θα μας στηρίξουν με τις **επιδοτήσεις** των προγραμμάτων **προσαρμογής**.

Έτσι περίπου είχαν τα πράγματα κι αυτό τον **μύθο** το ευκολόπιστο κοινό τον αποδέχτηκε ως μια μεγάλη αλήθεια, είτε από **άγνοια** ή γιατί το **‘βόλευε’** και νόμιζε ότι στον **δανεισμό** και στη **ρεμούλα** βρίσκεται το «χρυσό αυγό» της απόκτησης πλούτου με την **κομπίνα**. Στον **ακοπίαστο πλουτισμό** ήταν στραμμένο το σκεπτικό του μέσου έλληνα την εποχή του ξεφαντώματος του χρηματιστηρίου και δεν πρέπει να αποτελεί απορίας άξιον γιατί με το πέρασμα του χρόνου φθάσαμε στην σημερινή de facto οδυνηρή χρεοκοπία. Ήταν η εποχή του **γρήγορου πλουτισμού** (get rich quick) κι όλα τα γνωμικά είχαν ξεχαστεί, όπως αυτό του Ησίοδου που αναφέρει ότι *“ η εργασία δεν είναι ντροπή, ντροπή είναι η οκνηρία »*. Όμως, αντ’ αυτού, οι σύγχρονοι έλληνες της **περίοπτης** κατανάλωσης και της **αυτοπροβολής**, με έπαρση και την ξυπασιά του εκκολαπτόμενου ευρωπαίου, υιοθέτησαν τις αρχές της Αγγλοσαξονικής σχολής, του **‘ατομικισμού’** του Adam Smith και του **‘ωφελιμισμού’** του Jeremy Bentham, *« της αποφυγής του πόνου και της μεγιστοποίησης της ευχαρίστησης »*, του φημισμένου, *“hedonistic calculus”* ως γνώμονα της ζωής.

Η χρονική περίοδος του ανοδικού κύκλου της χρηματιστηριακής αγοράς (bull market), όχι μόνο συμβάδιζε με τα θεμελιώδη στοιχεία της ελληνικής οικονομίας, αλλά και με την πορεία των διεθνών αγορών. Ιδίως της Wall Street, που κυριολεκτικά πετούσε, καθώς στο τιμόνι της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ βρίσκονταν ο ‘μαέστρο’, ο Alan Greenspan, με τις γνωστές “ hard core” φιλελεύθερες ιδέες του. Ο Greenspan, φρόντισε όσο κανένας άλλος την **απορρύθμιση** του χρηματοπιστωτικού συστήματος και εν γένει των χρηματιστηριακών αγορών, κηρύσσοντας με έπαρση το ευαγγέλιο του Adam Smith. Ήταν η εποχή του **νέο-φιλελευθερισμού**, της επανόδου των αρχών της laissez- faire του 18^{ου} αιώνας και της άνθησης της **κερδοσκοπίας** σε κινητές αξίες, που συνέπεσε με την μηχανογράφηση του ΧΑΑ. Ήταν η ίδια εποχή της ιδεολογικής σύμπνοιας στην οικονομική πολιτική, του αποκαλούμενου **«παράξενου ζευγαριού»** Clinton-Greenspan, που κατά γενική ομολογία είχε ορισμένα κοινά σημεία, όπως η επιτηδειότητα στο **σαξόφωνο**, και η μεγάλη αγάπη που έτρεφαν αμφότεροι για την **Wall Street**. Μιας εποχής που σημαδεύεται στις

⁶ Report on Financial Structures, Greece, European Central Bank, Frankfurt, 2002.

Ηνωμένες Πολιτείες, από την επιλογή του *Robert Rubin*, πρώην συν-πρόεδρου της επενδυτικής τράπεζας **Goldman Sachs**, ως υπουργού οικονομικών της κυβέρνησης Clinton - παραδόξως από ένα δημοκρατικό πρόεδρο - που με “νύχια και με δόντια» συνέδραμε στην **ανάκληση** της νομοθεσίας Glass-Steagall.⁷

Την εποχή εκείνη, ούτε και εμείς ως μέλη του χρηματιστηρίου Αθηνών αντιλαμβανόμασταν ότι η κυβέρνηση Σημίτη και οι «**εκσυγχρονιστές**» της αποτελούσαν απλώς τις «**μαριονέτες**» ενός συστήματος, που ονομάζονταν *Η Νέα Παγκόσμια Τάξη*, η οποία αποσκοπούσε στην διακυβέρνηση των κρατών της υφηγίου από μία **ολιγαρχική** τάξη. Μιας ‘κάστας’ πολύ πλουσίων ανθρώπων, μιας **νέας ελίτ** που απαρτίζεται από **τραπεζίτες, πολιτικούς και ηγέτες πολυεθνικών εταιριών**, της οποίας το δόγμα είναι η **παγκοσμιοποίηση** των αγορών. Αυτός ο στόχος θα επιτευχθεί, ισχυρίζεται το νέο δόγμα, μέσω του **ελευθέρου εμπορίου** και της πλήρους **φιλελευθεροποίησης** του τραπεζικού συστήματος, για χάριν, της παγκόσμιας ειρήνης και της οικονομικής ευημερίας των λαών. Έτσι η κατάργηση της Glass-Steagall ευρέως γνωστή, ως το **χρηματοοικονομικό έγκλημα του 1999**, επηρέασε καθοριστικά τις λειτουργίες των τραπεζών, με τις **συγχωνεύσεις** και **εξαγορές** των χρηματιστηριακών εταιριών, την επιβράβευση της **κερδοσκοπίας** και την μεταμόρφωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε μια σύγχρονη **Λερναία Ύδρα**.

Ως αποτέλεσμα, η περίοδος του δεύτερου ήμισυ, της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα χαρακτηρίστηκε από μια έξαρση του **νέο-φιλελευθερισμού** με την ανθρώπινη επιδίωξη της **μεγιστοποίησης** του **βραχυχρόνιου κέρδους** και την **κερδοσκοπία** να δεσπόζει. Αντιθέτως, το απαραίτητο στοιχείο της υγιούς επιχειρηματικότητας, η κατά τον J.M. Keynes, «μακροπρόθεσμη προσδοκία», να εκμηδενίζεται και να τίθεται στο χρονοντούλαπο της ιστορίας. Ήταν η επανάληψη, με πιο γρήγορο ρυθμό, της περιόδου του **ατομικισμού** της Margaret Thatcher, η οποία ως πολιτικός έχοντας σύμβουλο τον καθηγητή του πανεπιστημίου του Chicago, Milton Friedman, ποτέ δεν πίστεψε στην **κοινή συναίνεση** (consensus). Οι δε ακραίες αντικοινωνικές της απόψεις συνοψίζονται στο πρωταρχικό της γνωμικό: «Δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως η **κοινωνία**: υπάρχουν μόνο τ’ άτομα, οι άνδρες και οι γυναίκες».⁸ Έτσι δεν αποτελεί έκπληξη η ένθερμη υποστήριξη των μαζικών ιδιωτικοποιήσεων των κρατικών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και η **μικρόψυχη**

⁷ Η νομοθεσία **Glass-Steagall** αποτελείται από δύο τραπεζικούς νόμους των οποίων οι εισηγητές είναι, ο δημοκρατικός γερουσιαστής Carter Glass, πρώην υπουργός οικονομικών, και ο δημοκρατικός βουλευτής Henry Steagall, πρόεδρος της επιτροπής επί τραπεζικών θεμάτων και του νομίσματος. Η πρώτη νομοθεσία Glass-Steagall θεσπίστηκε το Φεβρουάριο του 1932 από την κυβέρνηση του Henry Hoover, ενώ η δεύτερη νομοθεσία Glass-Steagall θεσπίστηκε τον Ιούνιο του 1933 από την κυβέρνηση Franklin D. Roosevelt. Η νομοθεσία του 1932, αποτελούσε μια προσπάθεια να αναχαιτιστεί η πτωτική τάση των τιμών (deflation) κι ως εκ τούτου οι αρμοδιότητες του Federal Reserve διευρύνθηκαν. Έτσι επετράπη η επανα-προεξόφληση (rediscounting) χρεογράφων των τραπεζών, όπως οι κρατικές ομολογίες και τα εμπορικά γραμμάτια. Επίσης, επετράπη η δημιουργία τραπεζογραμματίων χωρίς την κάλυψη **χρυσού**, αφού η Αγγλία από το Σεπτέμβριο του 1931, είχε εγκαταλείψει τον χρυσό κανόνα εξαιτίας της **αθέτησης** των υποχρεώσεων της. Η **δεύτερη νομοθεσία Glass-Steagall**, που ψηφίσθηκε στις 16 Ιουνίου 1933, είναι αυτή που η οικονομική βιβλιογραφία επικεντρώνεται λόγω της επίδρασης που είχε στο τραπεζικό σύστημα πάνω από 65 χρόνια. Αναλυτικά, η Glass-Steagall θέσπισε τον **πλήρη διαχωρισμό** των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων σε δύο βασικούς τομείς : (α) των **εμπορικών** τραπεζών και (β) των **επενδυτικών** τραπεζών. Ειδικότερα, το πνεύμα της νέας νομοθεσίας, εκτός του περιορισμού της χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας, είχε ως σκοπό να απαγορεύσει στις τράπεζες με τη χρήση εσωτερικής πληροφόρησης να κερδοσκοπούν σε κινητές αξίες με τα δικά τους κεφάλαια, αλλά και με τα κεφάλαια των πελατών τους. Επίσης, οι εμπορικές τράπεζες επιτρέπετο να δέχονται καταθέσεις και να εκδίδουν δάνεια, αλλά απαγορευότο να γίνονται ανάδοχοι εκδόσεως μετοχών, και να συναλλάσσονται στο χρηματιστήριο με τα ίδια τους κεφάλαια.

⁸ Margaret Thatcher, *Quotes*. Το πρωτότυπο έχει ως εξής: “There is no such thing as society: there are individuals, men and women” <http://thinkexist.com>

ενέργειά της, αναφορικά με τα πρώτα μέτρα της κυβέρνησης Thatcher, που ήταν η κατάργηση της δωρεάν διανομής γάλακτος για τα παιδιά ηλικίας 7-11 ετών στα δημοτικά σχολεία της Αγγλίας.

Ήταν η περίοδος της *μεσουράνησης* του *αρχιερέα* της ορθοδοξίας του οικονομικού φιλελευθερισμού, Milton Friedman,⁹ που με το ακαδημαϊκό περίβλημα του *Μονεταρισμού* διεκήρυττε προς όλες τις κατευθύνσεις, ακόμη και στους ένθερμους αναγνώστες του περιοδικού *Playboy*,¹⁰ “ότι όλες οι κοινωνίες είναι δομημένες επάνω στην απληστία”. Μάλιστα, στο δημοφιλές βιβλίο του, που συνέγραψε με την σύζυγο του Rose, “Ελεύθεροι να Επιλέξουμε” (*Free to Choose*) - το εγκόλπιο του αχαλίνωτου καπιταλισμού- ο Friedman, υμνεί τον αυτό-διορθωτικό μηχανισμό της *ελεύθερης αγοράς* και αναθεματίζει τον κρατικό παρεμβατισμό, όσο καλές και εάν είναι οι προθέσεις του, διότι προκαλεί ζημιογόνες ‘παράπλευρες’ ενέργειες στην οικονομία. Υποστήριξε με ζήλο τον κερδοσκόπο και τόνισε ότι «εφ’ όσον η κερδοσκοπία έχει ως κίνητρο την επιθυμία του προσωπικού κέρδους είναι απίθανο να επιφέρει **«παράπλευρες ενέργειες»** που είναι αρνητικές στην οικονομική διαδικασία». Η κερδοσκοπία, ισχυρίστηκε, συνιστά ‘σταθεροποιητικό’ παράγοντα και αποτελεί πολύτιμο συντελεστή της οικονομικής ανάπτυξης, διότι η διαδικασία του Κοινωνικού Δαρβινισμού (Social Darwinism) θα προξενούσε την εξαφάνιση της από-σταθεροποιητικής κερδοσκοπίας.

Τάδε έφη, χρησιμοποιώντας την διγλωσσία της σοφιστικής τέχνης, ο νομπελίστας της οικονομίας Milton Friedman, ο οποίος δεν έζησε για να δει πως οι σφαλερές του θεωρίες οδήγησαν στην συντριβή του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος που κατέρρευσε το 2008, σαν ένα σπίτι από τραπουλόχαρτα. Η κρίση που επακολούθησε και οι συνέπειες της απερίγραπτης καταστροφής του πλούτου που προκάλεσε η άνευ φραγμού *χρηματοοικονομική κερδοσκοπία*, πρώτα την εβίωσε, ως κυρίαρχο κράτος, η φιλελεύθερη Ισλανδία με την οδυνηρή κήρυξη χρεοκοπίας, το ‘μπιμπελό’ του Friedman, που διετελέσε επί χρόνια ο par excellence οικονομικός της σύμβουλος. Στη συνέχεια, με τις περιβόητες διασώσεις των τραπεζών (*bailouts*), δεν έγινε μόνο εμφανής η *πλάνη* του *μονεταρισμού*, αλλά ταυτόχρονα επιβεβαιώθηκε και η φημισμένη ρήση του πολέμιου του, του J.M.Keynes: “*Παράφρονες στην εξουσία, που ακούν φωνές στον αέρα, διυλίζουν την τρέλα τους από κάποιον κακογράφο ακαδημαϊκό μερικών ετών πίσω.*”¹¹

Πλην όμως, εν ζωή, ο Milton Friedman είχε σπουδαία επιρροή στην εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής, καθώς η αποδοχή του δόγματος του *φιλελευθερισμού* υπήρξε σχεδόν καθολική από τα ανεπτυγμένα κράτη και η *χρηματοοικονομική κερδοσκοπία* φούντωσε για τα καλά. Ιδιαίτερα η συμβολή του πιστού μαθητού του, Alan Greenspan, ως πρόεδρου επί 18 ολόκληρα χρόνια της Ομοσπονδιακής Τράπεζας (Federal Reserve) των ΗΠΑ υπήρξε καθοριστική. Η σημαντική συνδρομή του Greenspan, φανατικού οπαδού του «αχαλίνωτου καπιταλισμού», στην διαμάχη με τον κρατικό παρεμβατισμό, δεν αφορά μόνο την πεισματώδη αντίθεση του στην *εποπτεία* των *αγορών υψηλού κινδύνου* των *παραγώγων* (*derivatives*), αλλά και την αδιάκριτη χρήση κάθε μέσου, *θεμιτού* και *αθέμιτου*, κατά της θέσπισης ρυθμιστικών κανόνων στις λειτουργίες των κερδοσκοπικών Hedge Funds.¹² Η εντυπωσιακή φράση “irrational exuberance”¹³ (οργιώδης παρα-

⁹ Ο Milton Friedman ήταν οικονομικός σύμβουλος όλων των Ρεπουμπλικάνων προέδρων, Nixon, Ford και Reagan. Επίσης, επισκέφτετο συχνά την Αγγλία όπου συμβούλευε την κ. Thatcher, πριν ακόμη εκλεγεί πρωθυπουργός.

¹⁰ Σε συνέντευξη στο *Playboy* το 1973, ενώ το 1975 διετελέσε σύμβουλος του δικτάτορα της Χιλής, Pinochet.

¹¹ J.M.Keynes, *The General Theory* (1936), p.383, Harcourt Brace, “Madmen in authority, who hear voices in the air, are distilling their frenzy from some academic scribbler of a few years back”.

¹² Το 1997, ο Greenspan αντιτάχθηκε με σφοδρότητα κατά της Brooksley Born, προέδρου του CFTC (Commodities Futures Trading Commission) που πρότεινε την επιβολή ρυθμιστικών κανόνων στην αγορά των ΟΤC παραγώγων. Το 1999 εν μέσω αναφορών περί πιέσεων του Greenspan, η Born, αιφνίδια παραιτήθηκε. Ο πρώην πρόεδρος του SEC, Arthur Levitt, δήλωσε ότι αμφότεροι, Rubin-Greenspan, σφοδρά αντετίθεντο στους ρυθμιστικούς κανόνες των παραγώγων. Ο φόβος θέσπισης νομοθεσίας στην αγορά *παραγώγων* ήταν τόσο έντονος, αναφέρει ο Levitt,

λογισμός), που χρησιμοποίησε σε κατάθεση του ενώπιον της Νομισματικής Επιτροπής του Κογκρέσου, αναφερόμενος στην εκπληκτική άνοδο της Wall Street το δεύτερο ήμισυ το 1996, αποτελεί το *ορόσημο* εκείνης της ξεχωριστής εποχής. Και όπως ο ίδιος ο Greenspan μας αφηγείται στο *magnus opus* της αυτοβιογραφίας του, την τρομερή αυτή ιδέα την συνέλαβε στην *μπανιέρα* του, ενώ έγραφε ένα πρωί μια δημόσια ομιλία του: " Η *μπανιέρα* αποτελεί το προσφιλέστερο μέρος σύλληψης πολλών από τις καλύτερες ιδέες μου... βουτηγμένος στην μπανιέρα μου είμαι τόσο ευτυχισμένος όσο ο Αρχιμήδης, αναπολώντας τον κόσμο!"

Μέσα σ' αυτό το κλίμα των *ούριων ανέμων* της *διεθνικότητας* του *φιλελευθερισμού* άρχιζε να δημιουργείται η χρηματιστηριακή φούσκα της 'Οδού Σοφοκλέους', που έμελλε να *χρωματιστεί* με πληθώρα σκανδάλων, δόλιες κυβερνητικές παρεμβάσεις και πρωτοφανείς επιχειρηματικές απάτες. Κι αυτό, διότι πίσω από κάθε χρηματιστηριακό κραχ, κατάρρευση τιμών εμπορευμάτων, φιάσκο παραγωγών, και αναμφισβήτητης απάτης, υπονομεύει η λέξη «*κερδοσκοπία*» και η μεγαλοπρεπής δημιουργία της, η «*φούσκα*». Το φαινόμενο της «φούσκας», που αρχικά έκανε την εμφάνιση του με την «*Μανία της Τουλίπας*» την δεκαετία του 1630 στο χρηματιστήριο του Άμστερνταμ, λαμβάνει χώρα όταν όλοι, επενδυτές, κερδοσκόποι και πολιτικοί βρίσκονται σε γενική κατάσταση *ευφορίας* κι έχουν χάσει επαφή με την πραγματικότητα, ζώντας σε ένα άλλο κόσμο πάνω στα σύννεφα (*fools' paradise*). Είναι αξιοπερίεργο, ότι παρά την πάροδο σχεδόν 4^{ων} αιώνων, οι *ειδήμονες* του σύγχρονου συστήματος παραγωγής «φουσκών», είτε αυτές ονομάζονται *dot com*, είτε είναι κτηματομεσιτικές, όπως το 'μαντείο' ο Alan Greenspan και ο σημερινός πρόεδρος του Federal Reserve, Ben Bernake, δημόσια ομολογούν ότι δεν μπορούν να αναγνωρίσουν με πειστικότητα τι είδος και μορφή έχουν.¹⁴

Παραταύτα, η δημιουργία της *χρηματοοικονομικής φούσκας*, που αφορά την έντεχνη διόγκωση των αξιών κινητών περιουσιακών στοιχείων, γνωστής ως χρηματιστηριακής φούσκας, προϋποθέτει την *άνθηση* της κερδοσκοπίας σε τίτλους μετοχών εισηγμένων εταιριών σε καθορισμένο χρηματιστηριακό χώρο. Όπως αυτής που έλαβε χώρα στην 'Οδό Σοφοκλέους' στην πολύκροτη περίοδο 1997-2000, μιας χρονικής συγκυρίας πρωτοφανούς *κερδοσκοπικής έξαρσης αγοραπωλησίας μετοχών*, η οποία καθοδηγείτο από μια *παράλογη* συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται ως «μανία». Όπου η λέξη *μανία* δίνει έμφαση στον *παραλογοισμό* και η λέξη *φούσκα* προδιαγράφει την «*έκρηξη*». Η διόγκωση της φούσκας και η *διάτρηση* της αποτελούν την τελευταία φάση του 'κερδοσκοπικού οργίου', όπου η κερδοσκοπία αποσπάται από την λογική και μετατρέπεται σε *ψευδαισθήση* και *τρέλα* κτίζοντας «κάστρα στον αέρα». Όπου οι κερδοσκόποι πιθανώς να μην προξενούν ζημία ως φούσκες στη ροή της επιχειρηματικής διαδικασίας, αλλά οι ίδιες οι επιχειρήσεις γίνονται οι φούσκες σε μια κερδοσκοπική *ρουφήχτρα* και η *κεφαλαιακή ανάπτυξη* της χώρας γίνεται *υποπροϊόν* των δραστηριοτήτων ενός τεράστιου καζίνο.¹⁵

Ας πάρουμε λοιπόν τα πράγματα από την αρχή για να εξετάσουμε με σαφήνεια, πιο ήταν το περιβάλλον στην *Ελλάδα* που υπήρξε τόσο ευδόκιμο στη δημιουργία της *κερδοσκοπικής μανίας σε τίτλους μετοχών*, η οποία οδήγησε στον *παραλογοισμό* και στην προδιαγραφή της χρηματιστηριακής φούσκας, με συνέπεια η έκρηξη της να προκαλέσει *ζημιές άνω των € 100 δις (35 τρις δρχ.)* και μετέτρεψε τον μέσο έλληνα πολίτη από *αποταμιευτή σε δανειολήπτη*. Η δεκαετία του 1990 ήταν μια χρονική περίοδος ιδιόμορφη, όπου ο σύγχρονος έλληνας αποφάσισε να πετάξει στην 'πάντα' την «*φουστάνελα* και τα

που του διεμήνυσαν ότι 'οποιαδήποτε πρόταση εφαρμογής ελεγκτικών μηχανισμών και διαφάνειας, θα προκαλούσε χάος στις αγορές'. (The Reckoning, by Peter Goodman, New York Times, Oct., 2008)

¹³ Alan Greenspan, *The Age of Turbulence* (2007) Penguin, p.176, "The concept of irrational exuberance came to me in the bathtub one morning as I was writing my speech...to this day the bathtub is where I get many of my best ideas...Immersed in my bath I'm as happy as Archimedes as I contemplate the world."

¹⁴ Σε δηλώσεις των Greenspan και Bernake αναφορικά με την πιθανότητα της δημιουργίας *φούσκας* στην *subprime κτηματομεσιτική* αγορά των ΗΠΑ, κατά την περίοδο 2004-2005, που ως γνωστόν 'έσκασε' το 2007.

¹⁵ J.M.Keynes, *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, p. 159, Harcourt Brace,1936.

τσαρούχια» για να ασχοληθεί με κάτι πιο ελκυστικό και ιδιαίτερα μοντέρνο. Η λέξη *χρηματιστήριο* τον συνάρπασε, οι τσέπες και οι ταβέρνες ήταν γεμάτες κι η φαντασία του αιχμαλωτίστηκε από την σκέψη, ότι επιτέλους ήρθε η *ώρα η ευλογημένη* να γίνει *κάποιος πλούσιος*. Έτσι ο μοντέρνος έλληνας με την ψυχολογία του να έχει κυριαρχηθεί από το σύνδρομο του «εύκολου πλουτισμού», ενώ ξεκίνησε αρχικά να αγοράζει μετοχές με *πραγματικά* λεφτά για *διακράτηση*, γρήγορα το *έμφυτο ζιζάνιο της πονηρίας και της κομπίνας* θόλωσε το ευάλωτο μυαλό του και σύντομα μετεβλήθη σε δεινό κερδοσκόπο. Το μοναδικό χαρακτηριστικό του «*τζάμπα μάγκας*», τον ώθησε ως κινητήρια δύναμη να αγοράζει τα *χαρτιά* με «ζεστό αέρα» όχι για την εγγενή αξία τους, αλλά με πρωταρχικό σκοπό να τα μεταπωλήσει όσο το δυνατόν πιο γρήγορα σε ανώτερη τιμή στο επόμενο *μπαρμπούνι* που *τίσιμπησε* το *δόλωμα* μαζί και το *αγκίστρι*. Αυτή η πρακτική που απαιτεί την συνδρομή του *τύπου* και των *παπαγάλων* για να πείσει το *ευκολόπιστο κοινό*, φέρει την επωνυμία: «*η θεωρία του πιο ηλίθιου*» (*the greatest fool's theory*).

Η ατμόσφαιρα στην οδό Σοφοκλέους στις αρχές του 1997, ήταν γεμάτη αισιοδοξία καθώς ο ΓΔ ξεκίνησε την χρονιά με έντονη ανοδική διάθεση κι αμέσως μια *μυστήρια κερδοσκοπική τάση* άρχισε να επικρατεί σε ολόκληρη την Ελλάδα, αφού η τότε *φιλική* στις χρηματιστηριακές αξίες κυβέρνηση Σημίτη, παραχωρούσε καθημερινά νέα προνόμια στην Τράπεζα της Ελλάδος, καθιστώντας την έναν *ανεξάρτητο* οργανισμό στον καθορισμό της νομισματικής πολιτικής κι αυτή με την σειρά της προχωρούσε σταδιακά στην *φιλελευθεροποίηση* του τραπεζικού συστήματος. Ως επακόλουθο, η ζήτηση των μετοχών των τραπεζών να είναι υπερβολική, σε βαθμό που επεκράτησε συνωστισμός στην αίθουσα διαπραγμάτευσης και στον χώρο πέριξ της οδού Σοφοκλέους, όπου περιφέρονταν οι αυτό-αποκαλούμενοι *όπαδοί του χρηματιστηρίου* ανταλλάσσοντας *πολύτιμες* πληροφορίες πώς και πια «χαρτιά» θα κινηθούν ανοδικά. Ο συνωστισμός και ο εκνευρισμός υπήρξαν συνηθισμένα καθημερινά φαινόμενα, αφού η οδός ήταν στενή με παρκαρισμένα αυτοκίνητα στη διπλανή οδό Πεσματζόγλου, ενώ η κοσμοσυρροή από επενδυτές, κερδοσκόπους και κάθε είδους «καρυδιάς καρύδι» από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό που ήθελε να δοκιμάσει την τύχη του στις συναρπαστικές διακυμάνσεις των μετοχών του ΧΑΑ, ήταν πολύ μεγάλη. Το σπρώξιμο και οι κλωτσιές θεωρούντο ως δεδομένο, αφού σε ημερήσια βάση μαζί με τους ανήσυχους επενδυτές και τζογαδόρους, εισέρεε και ο συρφετός *των ειδικών*, των λεγόμενων *παπαγάλων*, που η παρουσία τους είναι πάντοτε αισθητή, με το περίβλημα του *συμβούλου* ή του *insider*, του μυστικού πληροφοριοδότη, που *μ' ένα πουρμπουάρ* είχε *σίγουρη* πληροφορία πως οι συμμετέχοντες στο *μοντέρνο παιχνίδι* των μετοχών του ΧΑΑ θα γίνουν γρήγορα πλούσιοι. Η ατμόσφαιρα στο *θεωρείο* του κτηρίου του ΧΑΑ, όπου από νωρίς εισέρεαν οι απόστρατοι αξιωματικοί και οι συνταξιούχοι, ήτανε τόσο τεταμένη, που οι πιο ένθερμοι τζογαδόροι συχνά μέχρι και σε διαπληκτισμούς έφθαναν για να βρουν θέση, να προλάβουν την αγορά, ιδίως των τραπεζικών μετοχών σε *χαμηλή* τιμή, που στη κυριολεξία κάλπαζαν.

Όσο η τιμή των μετοχών ανέβαινε πιο γρήγορα και πραγματοποιούντο νέα υψηλά τιμής, τόσο την θέση της *λογικής* την αντικαθιστούσε η *φαντασίωση* του γρήγορου πλουτισμού και τα παράλογα ψυχολογικά κίνητρα που συνοδεύουν κάθε ριψοκίνδυνο παιχνίδι. Λόγω της πρωτοφανούς ζήτησης των μετοχών της Σοφοκλέους, το όνομα της οδού απέκτησε διεθνή διασημότητα, όταν το CNN χαρακτήρισε την καλπάζουσα άνοδο του ΓΔ, ως *εξαιρετική απόδοση Χρηματιστηρίου* με *“Ηράκλεια βήματα”* (*Herculean leaps*), ενώ η πρωτόγνωρη συρροή επενδυτών και κερδοσκόπων αυξάνονταν με γοργό ρυθμό. Ήταν μια περίοδος ξεχωριστή, όπου τα *διεθνή αμοιβαία* και τα κεφάλαια *αντιστάθμισης κινδύνου* αναβάθμιζαν τις θέσεις τους στο ΧΑΑ και οι εντολές αγοραπωλησίας μετοχών επαυξάνονταν από την επαρχία, την κάθε συνοικία των Αθηνών και των *Bucket Shops*,¹⁶ τον νέο θεσμό των *έκσυγχρονιστών*, των *ΕΛΔΕ* (*Εταιρίες Λήψης &*

¹⁶ Ο όρος *Bucket Shop* στην ελληνική διάλεκτο, σημαίνει, Κατάστημα *Κάδος*, ή *κοινώς κατάστημα του κουβά*, ίσως να μην είναι κατανοητός, αλλά ήταν γνωστός στις ΗΠΑ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα την εποχή του διάσημου κερδοσκόπου Jesse Livermore (*Reminiscences of a Stock Operator*) και του περιβόητου χειραγωγού James Keane που μίσθωσε ο J.P.Morgan για να ξεπουλήσει «στο ευρύ επενδυτικό κοινό» της ακμάζουσας Αμερικής, την

Διαβίβασης Εντολών). Επίσης, ο προσφιλής τρόπος έλξης των «αμνών» μέσω της έντεχνης χειραγώγησης είναι γνωστός από την εποχή της «φούσκας του Mississippi» στα τέλη της δεκαετίας του 1710, με επικεφαλής τον 'maestro', τον ερωτύλο και διάσιμο χαρτοπαίκτη, *John Law*, και στην Ελλάδα της 'χρηματιστηριακής τρέλας' του 2000, με το 'δημιούργημα' της Κεφαλαιαγοράς των «ειδικών διαπραγματευτών». Αυτοί είτε επίσημοι ή ανεπίσημοι ακλουθούσαν το αρχαίο γνωμικό «συν Αθηνά και χείρα κίνει» κι αυτή η πρακτική της διαφήμισης των μετοχών έκανε πιο έντονη την επιθυμία του κοινού για να τις αποκτήσει. Οι αρχιτέκτονες του σχεδίου της κυβέρνησης Σημίτη, απλώς υιοθέτησαν το δόγμα της *laissez-faire*, που έχει ως βασική αρχή το θεώρημα ότι: "στην ελεύθερη αγορά η τιμή διαμορφώνεται από την αλληλοεπίδραση της προσφοράς και της ζήτησης, και όχι από την εγγενή αξία. Το θεώρημα αυτό αποδείχθηκε ιστορικά να είναι σωστό, γι αυτό η αξία των μετοχών επηρεάζεται από εξωγενείς παράγοντες που υπόκεινται σε συνεχείς αλλαγές της «γνώμης και της μόδας», και υπήρξε καθοριστικό στην διαμόρφωση της φούσκας την περίοδο εκείνη.

Αυτή η θεωρία στην πρακτική της εφαρμογή στη χρηματιστηριακή αγορά σημαίνει, ότι οι τιμές των μετοχών δεν καθορίζονται από τον κεντρικό πυλώνα της οικονομικής ανάλυσης, τη **Λογική (Rationality)**, αλλά από την **απληστία**, τον τροφοδότη της κερδοσκοπίας, που αυξάνει την κυκλοφοριακή ρευστότητα του χρήματος, η οποία με την σειρά της εξαρτάται κατεξοχήν από την αφθονία νέων κεφαλαίων στην αγορά. Το θεώρημα αυτό απορρίπτει το κλασσικό αξίωμα, ότι η τιμή αποτελεί αντανάκλαση της εγγενούς αξίας, κι αυτό επιβεβαιώθηκε θριαμβευτικά στη Σοφοκλέους, την εποχή της **καλπάζουσας απληστίας** (*greed run amok*), όπου έμοιαζε με την οδό *Quincampoix* του Παρισιού, της εποχής του *beau Law*. Το σκηνικό ήταν πανομοιότυπο, καθώς η εγγραφή αγοράς των πολυπόθητων μετοχών της *Mississippi* είχε τότε καταστεί πραγματικός άθλος, λόγω της συνεχούς ροής νέων κεφαλαίων σε συνδυασμό με τον περιορισμένο αριθμό μετοχών. Ως συνέπεια, η αξία της ανέβαινε συνεχώς σαν 'παλαβή' και νέοι *millionaires* γινότανε καθημερινώς, όπως στη Σοφοκλέους, ενώ οι περισσότεροι ελπιδοφόροι επενδυτές και κερδοσκόποι έμεναν χωρίς 'χαρτιά' στα χέρια. Αυτό το ιδιόμορφο χαρακτηριστικό των κερδοσκοπικών αγορών, να επιζητεί το κοινό με πάθος την αγορά των τίτλων, όσο πιο ψηλά είναι η τιμή τους, αποτελεί το ασύνηθες φαινόμενο της αντίστροφης καμπύλης ζήτησης των αξιών. Αυτή η «παρά φύσιν» συμπεριφορά της χρηματιστηριακής αγοράς, συνιστά το θεμελιώδες αξίωμα της λειτουργίας της, γι αυτό δημιουργούνται οι φούσκες κι ακολουθούν τα τρομερά χρηματιστηριακά **κραχ** με τις ολέθριες οικονομικές τους συνέπειες.

«νερωμένη μετοχή» της εταιρίας Χάλυβος των ΥΠΑ, (US Steel), που προήλθε από την μεγαλύτερη συγχώνευση εταιριών ατσαλιού στον κόσμο. Η χειραγώγηση της νέας μετοχής, αποτελεί παγκόσμιο πρότυπο καθώς ο Keane με *περισή* μαεστρία την 'οδήγησε' πρώτα στα \$ 37 και στη συνέχεια την ξεφόρτωσε εν μέσω τυμπανοκρουσιών του τύπου, *all the way* στα χαμηλά των \$ 9. Τα καταστήματα κάδου, εκείνη την εποχή στην Αμερική ήταν απλώς νόμιμα γραφεία χρηματιστηριακών *στοιχημάτων*, που το στοίχημα αφορούσε την κατεύθυνση της τιμής της μετοχής, πάνω (*long*) ή κάτω (*short*). Οι πελάτες, συνήθως εργάτες και χαμηλών εισοδημάτων πολίτες, δεν απαιτείτο να καταβάλουν το 100% της αξίας των μετοχών, αλλά μόνο το 10%. Όποτε κατάθεταν το ισότιμο ποσό σε μετρητά στον ταμιά του *Bucket Shop*, ο οποίος τους έκοβε αμέσως απόδειξη αγοράς ή πώλησης σύμφωνα με τις τιμές διαπραγμάτευσης των μετοχών που έδειχνε ή ταινία του μηχανήματος (*The Stock Tape*) εκείνη την στιγμή (*real time*) το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Έτσι οι «πελάτες» συναθροίζονταν στις αίθουσες των *Bucket Shops* κοιτάζοντας την 'ταινία' να τους επαληθεύσει ή να τους καταστρέψει. Συνήθως το 'μεροκάματο' τους «ξαφρίζονταν», διότι όταν οι ιδιοκτήτες διαπίστωναν ότι οι *θαμώνες* του καταστήματος στοιχημάτιζαν κατά πλειοψηφία προς την ίδια κατεύθυνση, π.χ. ανόδου της τιμής, είχαν ανθρώπους 'ειδικούς' στο *floor* του χρηματιστηρίου, να επηρεάσουν την τιμή αντίθετα, έστω και παροδικώς με ένα μόνο *tic* κάτω του ποσοστού της διακύμανσης του 10%, όποτε ο ταμίας αμέσως ζητούσε να καταβάλουν επιπρόσθετο *margin*, ειδάλλως τους ρευστοποιούσε! Ως εκ τούτου, εκκρίθηκαν ότι συνιστούν *οίκους απάτης* και συν τω χρόνω κηρύχθηκαν παράνομοι και η λειτουργία τους απαγορεύθηκε. Έτσι, ο όρος σήμερα σημαίνει, μια απατηλή χρηματιστηριακή εταιρεία ή Ελδέ, που χρησιμοποιεί επιθετικές πωλήσεις με σκοπό την αύξηση των προμηθειών με την πώληση τίτλων μέσω 'ψευδούς πληροφόρησης' περί των προοπτικών και της κερδοφορίας τους, που η χρηματιστηριακή εταιρία ή Ελδε κατέχει και θέλει να ξεφορτωθεί. Οι μετοχές είναι συνήθως *υπερτιμημένες* κι αποτελούν *φτωχές* επενδυτικές ευκαιρίες, με αποτέλεσμα οι 'ευκολόπιστοι' πελάτες να χάνουν τα χρήματά τους.

Στην πανδαισία της οδού Σοφοκλέους το αλησμόνητο καλοκαίρι του 1999, η 'χρηματιστηριακή τρέλα' ήταν μεγαλύτερη σε ένταση κι απ' αυτή ακόμη την διάσημη «τρέλα της μετοχής Mississippi» που υστερεί σε απόδοση και χειραγώγηση κατά πολύ της μετοχής ΓΕΝΑΚ (Γενικών Αποθηκών),¹⁷ παρότι στο Παρίσι τρεις αιώνες νωρίτερα και όχι στην Αθήνα, δημιουργήθηκε ο πρότυπος όρος "millionaire". Τότε που άνθιζε ο φιλελευθερισμός στην Γαλλία, ολόκληρα караβάνια αργυραμοιβών και τοκογλύφων μαζί και οι επιτήδειοι Ολλανδοί, που ήδη είχαν σβήσει από την μνήμη τους την οδυνηρή εμπειρία της «μανίας της τουλίπας», άρχισαν να καταφθάνουν στη πρωτεύουσα της Γαλλίας, έχοντας τα πουγκιά τους γεμάτα με χρυσό και άργυρο με μοναδικό προορισμό την πολυσύχναστη οδό Quincampoix. Ελλείψει χρηματιστηριακού κτιρίου στο Παρίσι του 1720, ο υπαίθριος χώρος της οδού Quincampoix απετέλεσε την αρένα διαπραγμάτευσης, που ήταν πολύ στενή, όπως η οδός Σοφοκλέους, όλους να τους εξυπηρετήσει. Ο δρόμος αυτός απέκτησε μεγάλη φήμη, γιατί απετέλεσε το Πάνθεον της απόκτησης πλούτου σε κινητές αξίες και της μεγιστοποίησης της γενικής ανθρώπινης επιθυμίας του γρήγορου κέρδους, που εκδηλώνεται άριστα μέσω της χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας. Εξ ου κι οι διάσημες χρηματιστηριακές αρένες, όπου με βάση τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης των αξιών τα "animal spirits" διαρκώς επικρατούν, βαφτίστηκαν επίσημα με τ' όνομα της οδού που εδρεύουν, όπως η Wall Street, η Lombard Street, ή ακόμη και η περιβόητος για τους 'εκλεπτυσμένους' Έλληνες « οδός Σοφοκλέους». Γι αυτό και ο θεσμός του χρηματιστηρίου συνιστά το *par excellence* χαρακτηριστικό του ελεύθερου καπιταλισμού, όπου η **ψυχολογία του όχλου** και η **μαζική υστερία επικρατεί** καθώς η λογική αντικαθίσταται με τα ζώδια ένστικτα της αρπαγής, της επιβίωσης και της συσσώρευσης. Αλλά όπως ο *Le Bon*,¹⁸ προ πολλού είχε δηλώσει, " στους όχλους είναι η **βλακεία** που συσσωρεύεται κι όχι η μητέρα **εξυπνάδα**".

Όπως είναι γνωστό, το επενδυτικό χρήμα αψηφά τα εθνικά όρια και κατευθύνεται εκεί που διακρίνει το σημείο της « ελάχιστης αντίστασης» στην απόδοση του κεφαλαίου. Αυτό το επιθυμητό σημείο που συνιστούσε το *άνω όριο της τιμής των μετοχών του ΧΑΑ* στην ουσία δεν υπήρχε, επειδή είχε φουντώσει η κερδοσκοπική μανία, λόγω της σύμπτωσης της κυβερνητικής βούλησης, της δημιουργίας άφθονου πιστωτικού χρήματος και του καθολικού πάθους των επενδυτών και κερδοσκοπών να βλέπουν την αξία των μετοχών να ανεβαίνει συνεχώς. Το σκηνικό των *ελεύθερων συναλλαγών* της Σοφοκλέους,

¹⁷ Το 1995 η ΓΕΝΑΚ παρουσίασε *ζημιές ύψους 2,313 δις. δρχ.*, οι οποίες ήρθαν να προστεθούν στις συσσωρευμένες ζημιές ύψους 2,660 δις δρχ. που είχε ως το 1994. Η Εθνική τράπεζα κατείχε ποσοστό περίπου 85% στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας, που στο τέλος του Ιουλίου 1996 είχε χρηματιστηριακή αξία ύψους 3.2 δις δρχ. Ο αριθμός των κοινών και προνομιούχων(310.284) μετοχών ανήρχετο στο σύνολο των 5.452.255 μετοχών. Κατά την διάρκεια 1996 - 1997, η μετοχή της (ΓΕΝΑΚ) κινείται με πενιχρή εμπορευσιμότητα μεταξύ των 1000 και 1500 δρχ. Τον Ιούλιο του 1998 ύστερα από μια έντονη ανοδική κίνηση, η τιμή της μετοχής φτάνει τις 3000 δρχ, όμως επιστρέφει τον Σεπτέμβριο στη βάση της, στις 1500 δρχ, για να κλείσει στις 2150 δρχ. στο κλείσιμο του 1998. Πρόεδρος της ΓΕΝΑΚ είναι ο υποδιοικητής της Εθνικής τράπεζας, Θ. Πανταλάκης, ο οποίος τονίζει ότι σύντομα θα αναζητηθεί «στρατηγικός επενδυτής» για την εταιρία και εκφράζει την βεβαιότητα ότι το ενδιαφέρον θα είναι έντονο. Όμως τα πράγματα εξελίσσονται πολύ παράξενα με την έναρξη του 1999, καθώς η μετοχή της χρεωκοπημένης θυγατρικής της Εθνικής Τράπεζας, ΓΕΝΑΚ, στη κυριολεξία εκσφενδονίζεται από τις 2150 δραχμές στις 110.000 δρχ., δηλαδή, σε εννέα μήνες η μετοχή διαγράφει την ασύλληπτη άνοδο 5000%, που αντιστοιχούσε σε κεφαλαιοποίηση γύρω στα 680 δις δρχ. από 13.5 δις δρχ.!!! Το σκάσιμο της φούσκας ξεκίνησε το 2000, με την μετοχή να καταρρέει τον Μάρτιο του 2003, στο επίπεδο των € 0.84,(περίπου 3700 δρχ. της αξίας της παλαιάς μετοχής). Για να χαθούν τα ίχνη της πρωτοφανούς σε μέγεθος απάτης, τον Ιούλιο του 2005, αποφασίζεται η απορρόφηση της ΓΕΝΑΚ από την Εθνική, σε τιμή περίπου € 5.5, για να βρίσκονται σήμερα και οι δύο μαζί, κάτω των € 5!!

¹⁸ Gustave Le Bon (1841-1931), *The Crowd: A Study of the Popular Mind*, p.9, *Psychologie des foules*, 1895.

της τριετίας 1997-2000, παρότι τρεις αιώνες νεώτερο, ήταν παρόμοιο της οδού Quincampoix, γιατί η ανθρώπινη φύση παραμένει *αμετάβλητη* και δεν υπάρχουν όρια στην απόκτηση του πλούτου. Η οδός αυτή απετέλεσε το λίκνο του *φιλελευθερισμού*, ως η *πρώτη αρένα* της *ελεύθερης διαπραγματεύσεως* και του *καθορισμού της συναλλακτικής αξίας*, που τόσα εγκώμια και κριτικές έχουν γραφεί για την *περίοδο της χρηματιστηριακής ακμής, της πολυσυζητημένης τριετίας, που το ημερολόγιο έγγραφε: 1717-1720, και ο Adam Smith, ο θεωρούμενος πατέρας του δόγματος, δεν είχε γεννηθεί ακόμα!* Μιας περιόδου στη Γαλλία που έγινε μύθος, με τις εσκεμμένες ανατροπές των πολυτελών αμαξιών που έφεραν τις πανέμορφες μαρκησίες να αυτό-τραυματίζονται για να προκαλέσουν την συμπόνια του Monsieur Law, με τη προσδοκία να κλείσουν ραντεβού μαζί του.¹⁹ Αντιθέτως, στην Ελλάδα τα ραντεβού κλείνονταν μεταξύ των επιχειρηματιών και των τραπεζιτών για να συμφωνήσουν, πώς θα *αλλοιώσουν* τα οικονομικά στοιχεία και να θέσουν *εξωπραγματικές* τιμές οι ανάδοχοι στις δημόσιες εγγραφές, για να *‘γδάρουν’* το επενδυτικό κοινό.

Χαρακτηριστική περίπτωση ξεκάθαρης απάτης, μιας πραγματικής ληστείας, αποτελεί η μετοχή που φέρει το όνομα: *Αθηναϊκές Συμμετοχές*,²⁰ μία υποδειγματική μετοχή φούσκα, όπου τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου δόλια χρησιμοποίησαν θεσμούς και τύπο και πάτησαν έγκαιρα την σκανδάλη ξεφορτώνοντας έντεχνα τα *‘χαρτιά’* στα παραπλανημένα *‘κορόιδα’*, που με αδηφάγια αγόραζαν βάσει των *διαδόσεων* και τις κίβδηλες πληροφορίες. Το σκηνικό της περιστροφικής τροχιάς της μετοχής, υπήρξε δραματικό και ολέθριο για την πλειονότητα των κερδοσκοπών της Σοφοκλέους, καθώς το *‘τζογαδόρικο χαρτί’*, η ατραξιόν του χρηματιστηρίου, ανέβηκε αρχικά καλπάζοντας εν μέσω μιας ενθουσιώδους ατμόσφαιρας, δημιουργήμα των χαλκευμένων ειδήσεων της ευοίωνης κερδοφορίας του εν τη γενέσει επιχειρηματικού κολοσσού. Με *προπέτασμα καπνού* ένα τρομερό *ειδησεογραφικό όργιο* και με *καθρέφτες* περίοπτους ακαδημαϊκούς και επιχειρηματίες στο διοικητικό συμβούλιο του *conglomerate*, ξεκίνησε

¹⁹ Ο Law, ή Monsieur Lass, υπήρξε η συμπάθεια των γυναικών της *‘υψηλής γαλλικής κοινωνίας’* που τον λάτρευαν κι ήταν διαρκώς το αντικείμενο της προσοχής τους για να αποκτήσουν το *‘τερπνόν μετά του ωφελίμου’*. Την παραχώρηση των περιζήτητων μετοχών και την έλξη του διάσημου financier στα θέλγητρα τους. Όμως ενώπιον του, οι κουτσομπόληδες λένουν, *‘μπέρδευαν την λέξη concession με την λέξη conception και του ζητούσαν πρώτα την σύλληψη και μετά την εκχώρησή’*. Εξ ου και η απάντηση του Law *“it is not possible at the moment”*. Είναι αξιοσημείωτο, ότι η μητέρα του Αντιβασιλέα, Madam de Beviere, Δούκισσα της Νέας Ορλεάνης, παρατήρησε με λαγνεία : *« ότι εάν οι δούκισσες ήταν έτοιμες να φιλήσουν το χέρι του Law, ποια άλλα μέρη του σώματος του δεν θα προτιμούσαν οι άλλες κυρίες »* (E. Chancellor, Devil Take the Hindmost, p.78. 1999).

²⁰ Η εταιρία των Αθηναϊκών Συμμετοχών δημιουργήθηκε από την αγορά του 75% της εισηγμένης στο ΧΑΑ εταιρίας εριοϋφαντουργίας, Δημητριάδης (συν.αρ.μετοχών 3,650,000), με συνεχείς ζημιολογικές χρήσεις, ως *κέλυφος* των επιχειρηματικών σχεδίων και της διαπραγματεύσεως της νέας μετοχής ΑΘΗΖΚ στο ΧΑΑ. Η τιμή του *κελύφους* από περίπου 500 δρχ. το 1997 κινήθηκε έντονα ανοδικά λόγω των διαπραγματεύσεων, αρχικά στις 2000 δρχ. και εν συνεχεία ξεπέρασε τις 4000 δρχ. τους πρώτους μήνες του 1998. Όταν η εξαγορά οριστικοποιήθηκε στα τέλη του 1998, η μετοχή άρχισε μια ξέφρενη διαδρομή με επανωτά limit-up του 8% που ήταν το θεσμικό ημερήσιο όριο τότε. Σε έκτακτη γενική συνέλευση τον Φεβρουάριο του 1999, αλλάζει ο σκοπός της εταιρίας Δημητριάδης και μετονομάζεται, σε *« Αθηναϊκές Συμμετοχές »*. Η νέα διοίκηση τον Ιούνιο του 1999, ανακοινώνει το μεγαλόπνοο επιχειρησιακό σχέδιο, και ως φυσικό η μετοχή αρχίζει να καλπάζει με πιο γρήγορο ρυθμό και τον Σεπτέμβριο του 1999, ακριβώς στην ιστορική κορυφή του ΧΑΑ, η εταιρία προχωρεί σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου. Το ύψος της δημόσιας εγγραφής ήταν 32.9 δις δρχ., με την έκδοση 9 νέων μετοχών προς 1 παλαιά στην τιμή των 1000 δρχ., η οποία υπερκαλύφθηκε αστραπιαία από το αδηφάγο *‘εury επενδυτικό κοινό’*. Έτσι, ο νέος συνολικός αριθμός των μετοχών ανήρχετο σε 36,532,630 και η προσαρμοσμένη τιμή της μετοχής με ανώτερο έτος, έδειχνε 17,860 δρχ., ενώ η πραγματική τιμή της παλαιάς, *το κέλυφος μετοχή* (ήδη το ακίνητο της Δημητριάδης, 11στρέμματα στην οδό Αχαρνών είχε πωληθεί), ανήρχετο σε 160,740 δρχ. ή 161 φορές το κεφάλαιο επένδυσης με βάση την τιμή διάθεσης των 1000 δρχ. Απίστευτο και όμως αληθινό, συγκριτικά με την *Perpetuelle*, όταν σκεφθεί κανείς ότι όλη η υπεραξία της συνολικής αποτίμησης της εταιρίας *‘αέρα κοπανιστού’*, τον Σεπτέμβριο του 1999, έφθασε το μυθικό ποσό των 652 δις δρχ. ή € 1.91 δις, *δημιουργήθηκε από φαντασίωση του κόσμου*.

μία απίστευτη σε αγριότητα χειραγώγηση της μετοχής. Μέσα σε ένα διάστημα μερικών μόνο μηνών το 1999, η μετοχή έφθασε με μια ξέφρενη κούρσα στις 65.000 δραχμές (€190) κι εν συνεχεία 'βούτηξε' κάθετα σε μακροβούτι διαρκείας- ενώ τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου *ξεφόρτωναν* την μετοχή ο ένας επάνω στο κεφάλι του άλλου- με τελικό προορισμό το βυθό, βγαίνοντας από το tableau. Είναι εντυπωσιακό, ότι ο πρόεδρος που έφαγε από τον αντιπρόεδρο τις περισσότερες μετοχές ΑΘΗΣΚ στο κεφάλι, επειδή παραπλανηθείς, ως νέος Άτλας αποφάσισε να στηρίξει την μετοχή στους ώμους του, έπαθε τέτοιο κλονισμό από τις κολοσσιαίες ζημιές, που μεταβλήθηκε, μετά την εφιαλτική εμπειρία, η φιλοσοφική του θεώρηση περί ζωής, κι αφιέρωσε έκτοτε τον χρόνο του στο *ολυμπιακό πνεύμα* και τον *κλασικό αθλητισμό*.

Πολλές ήταν οι απίστευτες σκηνές που διαδραματίστηκαν εκείνη την *πολύκροτη* εποχή όχι μόνο στην κατάμεστη οδό Σοφοκλέους, αλλά και στις χρηματιστηριακές εταιρίες που πρωτοστάτησαν σε αυτό το *μεγάλο πανηγύρι* με τις περιβόητες «αλλαγές πινακιδίων» λόγω 'λάθους' εντολής και την πλήρωναν συνήθως οι λογαριασμοί των "πεθαμένων". Κι όσοι είχαν επωμιστεί το 'άχαρο' καθήκον του χρηματιστηριακού εκπροσώπου με την υπογραφή των πράξεων, τρέμανε στην κυριολεξία, γιατί ο «τζίρος» ήταν υπερβολικός και ο «αέρας» συναλλαγών ασύλληπτος κι ήταν αδύνατον να γίνει ο διαχωρισμός των ιδίων κεφαλαίων της εταιρίας και των *διαθεσίμων* των πελατών-επενδυτών που επέβαλε με νόμο η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Πολύ αργότερα εμείς μάθαμε τον ρόλο της Επιτροπής, για τις εισαγωγές-εξπρές των μεγαλο-διαπλεκομένων *εκδοτών* και *εργολάβων* με «μαγειρεμένα» στοιχεία και αθετήσεις του σκοπού και επενδυτικών υποχρεώσεων σύμφωνα με τα δηλωθέντα στοιχεία στα 'ενημερωτικά' δελτία. Όπως εμείς μάθαμε 'κατόπιν εορτής', ότι η «άωρος» επιστολή Θωμαδάκη, περί *έντονης κερδοσκοπίας* στο ΧΑΑ τον Φεβρουάριο του 1997 (ο ΓΔ ήταν στις 1450 μονάδες) είχε άλλο σκοπό. Ο ΓΔ έχασε μέσα σε μια ατμόσφαιρα πανικού τεσσάρων ημερών, 20%, βουτώντας κατακόρυφα στο επίπεδο του 1160, κι ως αίτιο, η 'διευκόλυνση' μεγαλομετόχου πιστωτικού ιδρύματος, ο οποίος είχε πουλήσει σε χαμηλότερες τιμές τις μετοχές του για να λάβει μέρος στην επικείμενη αύξηση μετοχικού κεφαλαίου, που ο ίδιος είχε προγραμματίσει!

Αυτά είναι μερικά από τα 'ευτράπελα' που έλαβαν χώρα την εποχή του ξεφαντώματος της Σοφοκλέους, πριν ακόμη η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς κατηγορηθεί ότι : « ουδόλως ήλεγξε τις ύποπτες συναλλαγές, κατά τις οποίες συγγενείς και φίλοι διοικητών και ανωτάτων στελεχών οργανισμών και κυβερνητικοί παράγοντες αγόρασαν μετοχές σε χαμηλές τιμές και τις πώλησαν σε αφελείς μικρο-επενδυτές μετά την εξωπραγματική άνοδο της τιμής αυτών»²¹ Ήταν η εποχή της επιβράβευσης του *Le Bon*: " το θείο δικαίωμα των λαϊκών μαζών πρόκειται να αντικαταστήσει το 'ελέω θεού' δικαίωμα των βασιλέων... οι όχλοι εάν και λίγο προσαρμόζονται στη λογική, αντιθέτως ενεργούν γρήγορα" (ibid, xvi). Και όντως ενεργήσαν αστραπιαία οι κερδοσκόποι και επενδυτές της Σοφοκλέους, σχηματίζοντας μια νέα *ύπαρξη*, όπου εξαφανίστηκε η *συνειδητή προσωπικότητα* και έστρεψαν τα *αισθήματα* τους με μια πνευματική ενότητα προς μια σταθερή κατεύθυνση: « να γίνουν πλούσιοι όσο πιο γρήγορα μπορούν». Με αποτέλεσμα να κάνουν 'πύραυλους' τις μετοχές του ΧΑΑ, έχοντας ως αρχή το 'μάγκικο' « μη μου λες πιο είναι το σωστό, πες μου πώς να διπλασιάσω τα λεφτά μου». Έτσι επεκράτησε το *πανδαιμόνιο* της εκρηκτικής ανόδου των τιμών, με τις ποικίλες παράξενες ιστορίες, όπως αυτές για *τσαγκάρηδες* και τους *καμπούρηδες* της οδού *Quincampoix*, που απρόσμενα έγιναν *πλούσιοι*, αποκτώντας διασημότητα, ο πρώτος νοικιάζοντας τον *πάγκο* του στρωμένος με δελτία αγοραπωλησίας και μολύβια, ενώ ο δεύτερος διαθέτοντας την *καμπούρα* του ως *κινητό τραπέζι* για την εγγραφή των συναλλαγών, λόγου του τρομερού συνωστισμού και της μεγάλης *φούριας* που επικρατούσε την ώρα της διαπραγμάτευσης της μετοχής.

Μέσα σ' αυτό το ιδεώδες περιβάλλον των *ελεύθερων συναλλαγών* της αγοραπωλησίας μετοχών, της προσδοκίας της επίτευξης 'απεριόριστου' κέρδους και της *κοσμοπολίτικης ατμόσφαιρας* της οδού Σοφοκλέους, αναπτύχθηκε το σύγχρονο πνεύμα του *ελληνικού φιλελευθερισμού*. Μιας *ελεύθερης αγοράς*

²¹ <http://www.antinews.gr> 2009/09/23/15588

της διακίνησης του κεφαλαίου χωρίς τίτλους καταγωγής και προσωπικές διακρίσεις, όπου όλοι οι συμμετέχοντες, κερδοσκόποι, επενδυτές και τζογαδόροι, σύμφωνα με την ψυχροσύνθεση και τις προσωπικές τους εκτιμήσεις, συναλλάσσονταν ο ένας με τον άλλον με βάση τις φήμες και φανταστικές ιστορίες. Άλλοι αγόραζαν κι άλλοι πούλαγαν κι απεκόμιζαν κέρδη, άλλοι πάλι έβριζαν γιατί η πληροφόρηση ήταν λανθασμένη και πούλησαν νωρίς κι ήταν μετανιωμένοι, κι άλλοι περίλυποι αναθεμάτιζαν τους εαυτούς τους γιατί καθυστέρησαν να δώσουν την εντολή και τους 'έφυγε' η μετοχή. Όμως, όλα γίνονταν ελεύθερα, χωρίς κυβερνητικές παρεμβάσεις και ρυθμιστικούς κανόνες, με γνώμονα την φημισμένη επιθυμία του φιλελεύθερου προέδρου των ΗΠΑ, Ronald Reagan " να δει πάνω απ' όλα ότι η χώρα του παραμένει ο τόπος όπου κάποιος μπορεί να γίνει πλούσιος". Έχοντας ως λάβαρο το πρωτόγνωρο αυτό δημοκρατικό ιδεώδες, οι 'εκουσχροιστές' της κυβέρνησης Σημίτη έσπευσαν να το υψώσουν και στον τόπο μας στηρίζοντας με εξέχουσα θαλπωρή το «κόμμα του χρηματιστηρίου», με ένα και μοναδικό σκοπό, όλοι μαζί, ιδιαίτερα οι επί μακρόν έχοντες την εξουσία «σοσιαλιστές» και « νέοι δημοκράτες», να αυξήσουν το προσωπικό χρηματικό κέρδος, για χάρη της εκπλήρωσης του οράματος να γίνει κάποιος πλούσιος όσο πιο γρήγορα μπορεί.

Η προσδοκία « του γρήγορου πλουτισμού» είναι η κινητήριος δύναμη, που ωθεί το κάθε άτομο να αναλάβει τους ασυνήθεις κινδύνους που εγκυμονούν στο εγχείρημα της χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας. Η εκπληκτική άνοδος του ΧΑΑ προσέλκυσε ένα ευρύ φάσμα τζογαδόρων και επενδυτών, καθώς η δραματική αύξηση της ζήτησης των μετοχών εκτίναξε στα ύψη την τιμή τους. Κι όσο πιο ακριβές γινόταν οι πολύ-πόθητες μετοχές τόσο τις εγκωμιάζε ο τύπος, ενώ ο κόσμος τις θεωρούσε 'έξυπνες επενδύσεις' κι ακολουθώντας την μιμητική της πρωτόγονης κοινωνίας «ο πίθηκος βλέπει, ο πίθηκος κάνει» αγόραζε τις μετοχές αδιακρίτως τιμής και προοπτικής. Όπως σωστά προ πολλού ο Thorstein Veblen ²² είχε επισημάνει ότι, " τα μέλη της Εύπορης Τάξης που βρίσκονται στις ψηλότερες βαθμίδες του βαρβαρικού πολιτισμού, χρησιμοποιούν τις αποταμιεύσεις τους να γίνουν περίβλεπτοι και να εντυπωσιάσουν τα άλλα μέλη της κοινωνίας με την διάθεση του χρηματικού τους πλεονάσματος σ' αυτό που είναι της μόδας και θεωρείται το πιο μοντέρνο". Έτσι οι μετοχές της Σοφοκλέους απέκτησαν τα χαρακτηριστικά των παράξενων (*bizarres*) τουλιπών με ποικιλία χρωμάτων και το σκηνικό μετατράπηκε σε *grand guignol*, καθώς υπουργοί, βουλευτές, μηχανικοί, γιατροί, τεχνίτες, νοσοκόμες, ναύτες, αγρότες, ταξιτζήδες, ακόμη και μοδίστρες τσαλαβούτησαν στις ευμετάβλητες στο κλείδωμα του +/- 8% ημερήσιου ορίου, μετοχές της Σοφοκλέους. Αυτούς τους υψηλούς κινδύνους ανέλαβαν οι πρωταγωνιστές του *grand guignol* του χρηματιστηρίου Αθηνών, με αποτέλεσμα, για όσους φάνηκαν αδύναμοι να χαλιναγωγήσουν το σύνδρομο της απληστίας και της φαντασίωσης για να πουλήσουν στο ψυχολογικό σημείο που η πλειοψηφία με ενθουσιασμό ξετρελαμένη αγόραζε, χάσανε μαζί με τα «λεφτά» και την ψυχική τους ηρεμία. Τα θύματα υπήρξαν πολλά και η καταστροφή πολύ μεγάλη, εάν εκ των υστέρων διανοηθεί κανείς, ότι η αξία αρκετών μετοχών πολλαπλασιάστηκε τουλάχιστον 50 φορές της αρχικής τιμής, και όχι μόνο 20 φορές (από 500 λίβρες στις 10000 λίβρες), συγκριτικά με την φημισμένη *La Compagnie Perpetuelle* της αλησμόνητης φούσκας του Μισσισιππή.

Η διαδρομή των μετοχών μακάρι να ήταν έτσι όπως την φαντάζονται οι ακαδημαϊκοί, με σημείο ισορροπίας την τομή των καμπυλών της προσφοράς και ζήτησης, και τιμή προσδιοριζόμενη από το εκπτώτικό μοντέλο μερισμάτων (*dividend discount model*). Το θεωρητικό μοντέλο αποτίμησης της παρούσης αξίας ήταν ανώφελο, επειδή η πλειοψηφία έπαιζε το παιχνίδι του 'πιο ηλίθιου': της αγοράς ασχέτως πόσο υπερβολική ήταν η τιμή, με την προσδοκία ότι κάποιος άλλος πιο ηλίθιος θα αγόραζε αργότερα την μετοχή σε υψηλότερη τιμή. Και συν αυτού, οι πολιτικοί συχνά βάζανε το 'χεράκι' τους κι άλλαζαν του κανόνες του παιχνιδιού με νομοθετικά διατάγματα, είτε ιδρύοντας κρατικές εταιρίες, όπως η 'αμαρτωλή' ΔΕΚΑ (Δημόσια Επιχείρηση Κινητών Αξιών) είτε μέσω μυστικών συμφωνιών, με τα πιστωτικά ιδρύματα και επιχειρηματίες, με τις ευλογίες της Κεφαλαιαγοράς, και το σκηνικό ξαφνικά μετατρέπονταν σε *grand guignol*. Όλοι τους

²² Thorstein Veblen (1857-1929), *The Theory of the Leisure Class, An Economic Study of Institutions* (1899), *The Modern Library, Random House, New York, 1934*

οραματίστηκαν ότι το πάθος για τις μετοχές του ΧΑΑ θα διαρκέσει για πάντα. Όλοι τους έκτιζαν κάστρα στον αέρα, μετρώντας σε τρις 'τα κέρδη στο χαρτί', ανέμελοι για την εταιρική απάτη και την πολιτική διαφθορά. Ουδέποτε διανοήθηκαν μέσα στην παραζάλη της *συσσώρευσης πλούτου*, ότι 'το πλήρωμα του χρόνου' κάποια στιγμή θα έρθει, και πάντοτε έρχεται *απροσδόκητο* και είναι *καταστρεπτικό*, όπως το κατρακύλισμα μιας χιονοστιβάδας που στο πέρασμα της σαρώνει τα πάντα. Όπερ και εγένετο, γι αυτό ο επίλογος υπήρξε οδυνηρός, ακόμη και ποιήματα γραφτήκανε για την φοβερή κατάρρευση, μέσα σ' ένα πανδαιμόνιο μαζικών πωλήσεων, χρεωκοπιών, και γενικής απελπισίας. Ήταν το μεγαλύτερο χρηματιστηριακό παιχνίδι της σύγχρονης Ελλάδος, σε *ένταση, διαπλοκή, απάτη, επιτηδειότητα και κεφάλαια*, με φινάλε του δράματος, την αποκαλυπτική *αναδιανομή* του *πλούτου* από τους πολλούς, στους πολύ λίγους.

Θα πρέπει να υπενθυμίσουμε στον αναγνώστη, ότι εμείς εκείνη την εποχή της χρηματιστηριακής πανδαισίας βλέπαμε τον *παροξυσμό* της εισαγωγής 90 νέων εταιριών μέσα στην περίοδο 1999-2000. Επίσης, ήμασταν ενήμεροι του αρχαίου γνωμικού ότι : " αυτοούς που οι θεοί αποφάσισαν να καταστρέψουν πρώτα τους τρελαίνουν", αλλά δεν κατανοούσαμε το πόσο *διεφθαρμένο* το *σύστημα* ήταν. Όπως δεν κατανοούσαμε, γιατί οι *πολιτικοί* και οι *ακαδημαϊκοί* δεν έκρουσαν τον 'κώδωνα του κινδύνου' πολύ πιο πριν η Σοφοκλέους κτυπήσει το ιστορικό ορόσημο των 6484 μονάδων στις 17 Σεπτεμβρίου 1999. Ο ΓΔ, είχε ήδη κερδίσει μέσα σε διάρκεια μόλις 11 μηνών, από το χαμηλό των 1733 μονάδων της 12^{ης} Οκτωβρίου 1998, 4751 μονάδες, δηλαδή επέτυχε την εκπληκτική άνοδο του 275% σε διάστημα λιγότερο του ενός έτους! Η πρωτοφανής αυτή απόδοση *αναδυόμενης* αγοράς έλαβε χώρα μέσα σε ένα πανδαιμόνιο συναλλαγών με ημερήσιο τζίρο που ξεπερνούσε τα 300 δις δρχ. (€ 1 δις), σε σύγκριση με λιγότερο των 30 δις δρχ. (€ 90 εκατ.) σήμερα. Η αποτίμηση αυτή απλά σημαίνει ότι ήταν *παράλογη*, αφού η χρηματιστηριακή αξία (market capitalization) του ΧΑΑ τον Σεπτέμβριο του 1999, ανήρχετο στα € 210 περίπου, αντιστοιχώντας στο 180% του ΑΕΠ, ενώ μετά από σχεδόν 12 χρόνια, τον Ιούνιο του 2011, ανέρχεται μόλις στα € 40 δις, που αναλογεί στο πενήντο 18% του ΑΕΠ, τι όλεθρος και τι καταστροφή!

Παραδόξως, την αναμφισβήτητη *εξωφρενική αποτίμηση του ΧΑΑ στην εποχή του ξεφαντώματος*, ο τότε πρόεδρος της *Κεφαλαιαγοράς, Θωμαδάκης*, την θεώρησε 'φυσιολογική' στο επίπεδο των 6000 μονάδων και δεν διαταράσσετο η *εύρυθμη λειτουργία της αγοράς από το σύνδρομο της κερδοσκοπίας*. Ούτε και διέκρινε την περιρρέουσα *κερδοσκοπική μανία* που είχε κυριαρχήσει σε όλη την ελληνική επικράτεια, όταν ακόμη και στα απομακρυσμένα χωριά δρούσαν τα *Bucket Shops*, οι περιβόητες *ΕΛΔΕ*, που στην ακμή τους ξεπερνούσαν τον αριθμό των 1200 οίκων επενδυτικών συμβουλών! Και αποτελεί όντως μεγάλη απορία, πως την διάβλεπε την κερδοσκοπική μανία και την διαισθάνονταν τόσο έντονα, όταν ο ΓΔ ήταν σε χαμηλότερα επίπεδα κατά 5000 μονάδες! Όλο το πανελλήνιο τότε, ζώντας σ' ένα κόσμο ψευδαίσθησης κι *οργιώδους φαντασίας*, με άκρατο ενθουσιασμό πανηγύριζε στις πλαζ με τα *μαγιά* και τα *κινητά* στα χέρια τραγουδώντας το 'πάμε για νέα υψηλά στις 10,000' μονάδες.²³ Η κυβέρνηση παρομοίως θριαμβολογούσε για την *φευγαλέα οικονομική ευημερία* που επέφεραν οι φιλελεύθερες πολιτικές της, μέσα σε μια ατμόσφαιρα *έκστασης* και πανηγυρισμού, ενώ ταυτόχρονα φρόντιζαν να θεσπίσουν νόμους για την *παραγραφή* των σοβαρών *αδικημάτων* που γνώριζαν ότι είχαν διαπράξει.

Κλείνοντας, πρέπει να τονισθεί ότι μέσα σ' αυτό το ψυχολογικό κλίμα της *γενικής ευφορίας* και του επενδυτικού παροξυσμού, οι *εκδότες* με την επιχειρηματική *elite*, έσπευσαν αστραπιαία να εκδώσουν *νέες μετοχές, ακλουθώντας πιστά την λαϊκή ρήση* : "στη βράση κολλάει το σίδερο" για να αντλήσουν κεφάλαια σε υπερβολικά υψηλές τιμές από τους 'αμνούς προς σφαγή', το «ευκολόπιστο επενδυτικό κοινό». Οι δημόσιες εγγραφές υπερκαλυφθήκαν με βουλιμία, ικανοποιώντας την σφοδρή επιθυμία του ν'

²³ Ο επίλογος του τραγουδιού υπήρξε τραγικός μετά την 17^η Σεπτεμβρίου 1999, όπου οι μετοχές 'κλείδωσαν' αλλά από την *κάτω πλευρά* και ο 'Ιονγ' παγιδεύτηκαν, με τη Σοφοκλέους να κτυπά 'νέα χαμηλά', όπως προαναφέραμε, στις 1260 μονάδες, και παραπαίει σε χαμηλά επίπεδα 14^{ων} ετών, την περίοδο που γράφονται αυτές οι λέξεις.

ανέβει στο απατηλό άρμα του « ομίλου», που ήταν η *μαγική* λέξη της εποχής, και δεν άνοιξαν τα μάτια τους ορθάνοικτα, να δουν τους κίβδηλους ισολογισμούς, που σταματούσαν στα «πριν τους φόρους κέρδη», πριν αποχωριστούν τα χρήματα τους. Πλην όμως, όλοι υποκριτικά σιώπησαν, ακαδημαϊκοί, πολιτικοί, εκδότες και μεγαλοεργολάβοι, για να μην χαλάσουν το φαντασμαγορικό πάρτι της ‘οδού Σοφοκλέους’, ενώ γνώριζαν ότι με συντελεστή *τιμής 100 φορές* προς τα *κέρδη ανά μετοχή*, οι αξίες των μετοχών προεξοφλούσαν όχι μόνο το παρόν και το μέλλον, αλλά και την μετά θάνατον ζωή.

Ως αποτέλεσμα, όταν οι *μετοχές φούσκες* που συνιστούσαν αθροιστικά το μεγαλοπρεπές *μπαλό*νι του ΧΑΑ ‘έσκασαν’ κι άρχισαν τα επανωτά *limit-down*, τον Σεπτέμβριο του 1999, λίγο μετά τον φοβερό σεισμό των Αθηνών, το ευκολόπιστο κοινό «έχασε τα αυγά και τα πασχάλια» μέσα σε σκηνικό τρόμου a la Mississippi. Η καταστροφή όμως ήταν *διπλή* και *διπλό* το κουβάρι του *χρέους*, ιδιωτικό και δημόσιο. Οι έλληνες επενδυτές, κερδοσκόποι και τζογαδόροι, εκτιμάται ότι χάσανε άνω των € 100 δις, και άρχισαν να δανείζονται κατά *κόρον* για να διατηρήσουν το στάνταρντ της ζωής τους, γιατί οι *ζημιές* δεν λέγονται, αποτελούν ντροπή, στην εποχή του «περίοπτου πλουτισμού». Το δημόσιο επίσης, έχασε σημαντικά εισοδήματα από την διατήρηση του *φεουδαρχικού* *θεσμού* της *μηδενικής φορολογίας* στα *κέρδη κεφαλαίου* (*capital gains tax*), λόγω της δραματικής υπεραξίας των μετοχών στην αλησμόνητη εποχή της πανδαισίας του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών.

Σπύρος Λαβδιώτης 18-6-2011